

Sarjakuvan ruumiinavaus

Leena Romu, *Liiallisuutta, nurinkääntämistä ja rajojen rikkomista: Kati Kovácsin sarjakuvateokset Vihreä rapsodia, Karu selli ja Kuka pelkää Nenian Ahnavia? kertomuksina ruumiillisuudesta. Acta Universitatis Tamperensis 2409. Tampere: Tampere University Press 2018, 329 s.*

Leena Romun tutkimus ruumiillisuudesta Kati Kovácsin teoksissa asettaa tärkeän merkkipaalun sarjakuvatutkimuksen historiassa, sillä se on ensimmäinen suomalaisen sarjakuvataiteilijan tuotantoon keskittyvä tutkimusmonografia. Suomalaista sarjakuvaa on toki tutkittu aiemminkin, mutta laajamittaisuudessaan ja tekstilähtöisessä lähestymistavassaan Romun väitöstutkimus on uranuurtaja.

Kuten väitöskirjan johdannossa huomautetaan, "[k]otimaisen sarjakuvan niukka tutkimus on ristiriidassa sarjakuvan pitkien perinteiden kanssa". Romun tutkimuksen soisikin antavan uutta pontta suomalaisen sarjakuvan – ja myös muiden suurten sarjakuvakulttuurien varjoon jääneiden sarjakuvaperinteiden – entistä kattavampaan ja monipuolisempaan tutkimukseen. Sarjakuvatutkimus on perinteisesti keskittynyt ”sarjakuvan kolmen suuren” eli anglo-amerikkalaisen, franko-belgialaisen ja japanilaisen sarjakuvakulttuurin ympärille ja usein vieläpä muutamien kanonisoidujen teosten tarkasteluun. Tämä on ohjannut tutkimusta tietyille urille ja johtanut samankaltaisten kysymystenasettelujen toistumiseen. Uudet ja hallitsevien traditioiden laitamille asettuvat aineistot voivat kuitenkin auttaa arvioimaan tutkimusperinnettä kriittisesti ja avaamaan siihen uusia näkökulmia. Romun väitöstutkimus on tästä oiva esimerkki.

Romu väitöskirja edustaa ensisijaisesti narratologisesti ja semioottisesti suuntautunutta sarjakuvatutkimusta, mutta ammentaa monitieteiselle sarjakuvatutkimukselle tyypillisesti myös muista tutkimustraditioista. Sarjakuvan erityispiirteisiin keskittyvän tutkimuksen ohella tärkeimmän teoreettisen viitekehysten Romun tutkimukselle asettavat retorinen kertomusteoria, luonnollinen narratologia, ruumiin filosofia sekä kulttuurintutkimuksesta ponnistava sukupuolen representaatioiden tutkimus. Tästä kehyksestä käsin Romu lähtee selvittämään, millä keinoin Kovácsin sarjakuvat kuvaavat ruumiillisuutta ja millaista käsitystä ruumiillisuudesta teokset tuottavat.

Romu tutkimuksen lähtökohtina ovat kolme sarjakuvatutkimuksessa usein esitettyä kokemuksiin ja ruumiillisuuteen liittyvää väitettä. Ensinnäkin sarjakuvan on sanottu vetoavan erityisellä tavalla lukijan ruumiilliseen kokemukseen ja kutsuvan lukijaa ruumiilliseen simulaatioon. Toiseksi sarjakuvan

multimodaalisen muodon on todettu antavan erityisiä välineitä vaikeasti sanallistettavien tai hämärärajaisten kokemusten kuvaamiseen. Kolmanneksi sarjakuvan on nähty olevan erityisessä suhteessa materiaaliseen, visuaaliseen ja kulttuuriseen ruumiillisuuteen erityisesti siitä syystä, että sarjakuvan visuaalisessa kerronnassa lukija kohtaa henkilöhahmot ruudusta toiseen toistuvina piirrettyinä ruumiina. Huolimatta monelta eri taholta kumpuavasta kiinnostuksesta kokemuksellisuutta ja ruumiillisuutta kohtaan ei tematiikan systemaattista tutkimusta ole kuitenkaan vielä tehty, ja niinpä Romun tutkimus on merkittävä avaus myös kansainvälisesti.

Toisaalta Romun tutkimuksen kysymyksenasettelua motivoi aineistoksi valittu Suomen tunnetuimpiin sarjakuvataiteilijoihin lukeutuvan Kovácsin tuotanto, jota on kuvailtu groteskiksi ja ylitsepursuavaksi. Kovácsin uran eri vaiheilta valikoidut kolme teosta monenkirjavine, hybrideine ja muotoa muuttavine ruumiineen tarjoavat herkkua ja haastavaa analysoitavaa kokemuksellisuuden ja ruumiillisuuden näkökulmasta.

Perehtyneisyys ajankohtaiseen sarjakuvatutkimukseen hallitsee väitöskirjaa kokonaisuudessaan, mutta tiivistyy erityisesti sen kattavassa teorialuvussa. Ensiksi kuvan ja sanan vuorovaikutukseen, toiseksi tilallisuuteen ja kolmanneksi representaatioon puretuva teoreettinen osuus on erinomainen johdatus sarjakuvaa ilmaisiin ja kerronnan muotona tarkastelevan tutkimuksen keskeisiin ja polttaviin keskusteluihin. Romun käsitys sarjakuvan kommunikaatiosta nojaa erityisesti sarjakuvateoreetikko Thierry Groensteenin näkemykseen, jossa sarjakuva ymmärretään omalakisena tilallis-paikallisena järjestelmänä. Groensteenin mukailleen Romu peräänkuuluttaa sarjakuvateosten ymmärtämistä kokonaiskompositioina, joissa merkityksiä eivät rakenna ainoastaan ruutujen peräkkäisyys vaan myös laajemmat kokonaisuudet kuten sivusommittelu tai koko albumia lävistävät multimodaaliset verkostot.

Sarjakuvatutkimuksen nykykeskustelua esittelevä ja kriittisesti kommentoiva teoriaosuus on erityisen arvokas siitä syystä, ettei uutta sarjakuvateoriaa ole käännetty suomeksi tai käsitelty kattavasti suomenkielisessä sarjakuvatutkimuksessa. Väitöskirjassaan Romu paikkaa tätä puutetta jatkamalla jo aikaisemmissa julkaisuissaan aloittamaansa sarjakuvatutkimuksen keskeisen terminologian käännöstyötä. Temaattisesta painotuksestaan huolimatta kattavaa ja monipuolista teoriaosuutta voikin suositella lämmöllä niin sarjakuvan yliopisto-opetuksen materiaaliksi kuin suomenkieliseksi johdatukseksi kaikille aiheesta kiinnostuneille tutkijoille.

Väitöskirjan analyysiosuus jakautuu kolmeen lukuun, jotka keskittyvät analysoimaan Kovácsin kolmea teosta niiden ilmestymisjärjestyksessä. Kaikissa luvuissa ruumiillisuuden rakentumista havainnoidaan kuvan ja sanan vuorovaikutuksen sekä tilan ja representaation näkökulmista. Käsitteilytapa auttaa hahmottamaan kunkin teoksen omana kerronnallisena ja temaattisena kokonaisuutenaan, mutta vaikeuttaa samalla vertailua teosten välillä. Yhtäläisyyksiä ja eroja toki havainnoidaan pitkin analyysiä, mutta tämä johtaa tekstin

sisäisiin viittauksiin, joita lukijan on välillä vaikea seurata. Kattavaan vertailuun päästään vasta väitöskirjan johtopäätöksissä, jossa tila kuitenkin asettaa vertailulle omat rajoituksensa.

Romu analysoi Kovácsin visuaalisesti rikkaita ja kerronnallisesti kompleksisia sarjakuvia kirurgintarkasti. Erityisen kiinnostavaksi näkökulmaksi nousee teoksissa piilevien jännitteiden tarkastelu. Tukeutuen yhtäältä sarjakuvatutkija Charles Hatfieldin ajatukseen sarjakuvasta jännitteiden taiteena ja toisaalta narratologi James Phelanin teoriaan kerronnallisista jännitteistä Romu tuo esille, kuinka erilaiset jännitteet erityisesti kuvan ja sanan välillä sekä henkilö-kerronnassa tuottavat Kovácsin teosten ruumista, sukupuolta ja seksuaalisuutta koskeviin käsityksiin ambivalenssia, häilyvyyttä ja monitulkintaisuutta. Romu valottaa analyysissään rinnakkaisia ja vaihtoehtoisia tulkintoja tasapuolisesti avaten Kovácsin merkitysriikkaan maailman kutkuttavasti lukijalle.

Tarkastelemalla ruumiin ja ruumiillisten kokemusten representaatioita Kovácsin tuotannossa Romun tutkimus osoittaa, että sarjakuva tarjoaa kiinnostavia välineitä inhimillisten kokemusten kuvaamiseen sekä kulttuuristen ruumiskäsitysten tarkasteluun ja kommentointiin. Multimodaalisena kertomusmuotona sarjakuva keskustelee niin visuaalisten kuvaustraditioiden kuin verbaalisten kertomusperinteiden kanssa, ja niinpä Romun tutkimus tarjoaa tarttumapintaa tutkijoille yli oppialarajojen. Suomalaiselle sarjakuvakulttuurille ja suomenkieliselle tutkimukselle hattua nostava väitöskirja on arvokas keskustelunavaus kansallisella tutkimuskentällä. Samalla se tuo uusia näkökulmia myös kansainväliseen sarjakuvatutkimukseen. Romun tutkimuksen hedelmien soisikin olevan pian myös kansainvälisen yleisön ulottuvilla.

Anna Vuorinne